

MİNERAL YANACAQ NÖVLƏRİNDƏN İNTENSİV İSTİFADƏ TƏLƏBİ

GİRİŞ. Enerji dedikdə, müxtəlif növlü enerjilər və onların istifadəsi başa düşülür. Hansı ki, bu enerjilər bərpa olunan və bərpa olunmayan klassik yanacaq hesabına əldə olunur. Bunlara misal olaraq mexaniki enerji,

vəziyyət və ya potensial enerjisi, kinetik və ya hərəkət enerjisi, istilik enerjisi, maqnit enerjisi, kimyəvi enerji, elektrik enerjisi, şüa enerjisi və sairə göstərmək olar. Enerji daşıyıcılarına görə mənbələr təkcə öz fiziki anlamın-

dan əlavə dünyavi əlaqələrdə, iqtisadi, siyasi və digər aspektlərdə özünü büruzə verir.

Ənənəvi enerji mənbələrinin alternativ enerji mənbələri ilə əvəz olunması müasir dövrümüzün dünya qarşısında qoyulan əsas problemlərdən biridir. Bu baxımdan statistikaya baxsaq, son nəticələr göstərir ki, alternativ enerji mənbələrinin istifadəsi sürətlə artmaqdadır. Məsələn, ümumi enerji istehlakında neftin payı 2019-cu ildə 33 faiz olmasına baxmayaraq, 2020-ci ildə 31,3 faizə enmişdir. Bərpa olunan enerji mənbələrinin payı isə 2019-cu ildə 5 faiz, 2020-ci ildə isə 5,7 faiz təşkil etmişdir.

Məlumdur ki, klassik elektrik stansiyalarında elektrik enerjisi əsrlərdən bəri istehsal edilib, tələbatçıların tələbini ödəyir. Lakin, bütün bunlar yəni klassik elektrik stansiyaları güc baxımından ildən ilə artsada, neft, qaz, hidroenerji, kömür və nüvə yanacağı kimi enerji mənbələrindən daha çox istifadə edildikdə, təbii mühitin bir mənalı şəkildə çirklənməsinə və sabahımıza təhlükə yaradır. Bu baxımdan ənənəvi enerji mənbələri alternativ enerji mənbələri ilə əvəz edilməsi vacibdir.

Qeyri-ənənəvi enerji mənbələrindən biri də mineral yanacaqlardır. Hansı ki, mineral yanacaq növləri milyonlarla il əvvəl mövcud olmuş bitkilərdən, heyvanlardan və mikroorqanizmlərdən əmələ gəlmiş barədə fərziyyə əsasında mövcuddur. Mineral yanacaq növlərinin ümumi istehlakdakı payı 1970-ci illərlə müqayisədə nisbətən azalsa da, hələ də bu enerji mənbələri qlobal enerji istehlakında mühüm yer tutur.

1970-ci illərlə müqayisədə son illərdə neftə 2,12 dəfə, kömürə 2,67 dəfə, təbii qaza isə 4,33 dəfə tələbat artmışdır. Mineral yanacaq növləri tarix boyu istehsalın əsas hərəkətverici qüvvəsi olub. Elektrik enerjisi istehsalı, məişətdə istiliyin təmini, qlobal və lokal miqyasda daşımalarda nəqliyyat vasitələrinin, təyyarələrin hərəkətə gəlməsi üçün neft, qaz kimi karbon əsaslı enerji mənbələri mühüm rol oynayır. Həmçinin bu yanacaq növləri güclü enerji mənbəyi kimi vahid başına daha yüksək miqdarda enerji yarada bilir, ucuz enerji mənbəyi sayılırlar. Bu enerji mənbələrinin daşınması, idxal və ixracı asan başa gəlir və bu sahədə uzun illərə dayanan

təcrübə, habelə infrastruktur mövcud olduğu üçün mineral yanacaq növləri enerji istehlakçıları və istehsalçıları üçün “bilinən yol” hesab edilir.

Mineral yanacaq növləri təbiətin heç bir müdaxiləsi olmadan əldə edilən yanacaq növüdür ki, bu növ yanacaq bir mənalı şəkildə tullantılardan gərəksiz məlumatlardan əldə edilə bilər.

Mineral yanacaq

Torpaqların degradasiyası olduğuna baxmayaraq, torpaqdakı bitki insan və heyvanların qalıqları bizi vadar edir ki, mineral yanacaqdan mütəmadi istifadə edək. İkinci olaraq, mineral yanacaq növlərinin intensiv istifadə edilməməsi yerin təkinin müxtəlif zəlzələ və təkanların yaranmasına təhlükə yaradır.

Lakin, mineral yanacaqdan istifadənin üstünlüklərinə baxmayaraq, mineral yanacaq növlərinin yandırılması nəticəsində karbon qazı okeanlar tərəfindən udularaq onun pH dəyərini dəyişdirir, okeanda turşuluğun artmasına səbəb olur. Son 150 ildə okean turşuluğunun səviyyəsi 30 faiz artmışdır ki, bu da balıqçılıq və turizm kimi sahələr başda olmaqla iqtisadiyyat üçün təhlükədir.

NƏTİCƏ

Belə nəticəyə gəlirik ki, mineral yanacaq qeyri-ənənəvi enerji mənbəyi olub, milyonlarla il əvvəl mövcud olmuşdur. Ənənəvi enerji mənbələrinin alternativ enerji mənbələri ilə əvəz olunması müasir dövrümüzün ən aktual problemlərindən biri sayılır. Mineral yanacaq növləri təbiətin heç bir müdaxiləsi olmadan əldə edilən yanacaq növüdür. Mineral yanacaq tullantılardan, gərəksiz məlumatlardan əldə edildiyinə görə, həm ucuz, həm də tükənməz enerji mənbəyi kimi istifadə oluna bilər. Müasir dövrümüzdə praktiki olaraq, perspektivli sahədir.

ƏDƏBİYYAT

1. M.F.Cəlilov. Alternativ regenerativ enerji sistemləri. Dərslik, Bakı, 2009. - 406 səh.
2. Нетрадиционные и возобновляемые источники энергии: учебное пособие/ Ю.Д.Сибикин, М.Ю. Сибикин. – 2-е изд. – М.: КНОРУС, 1012.- 240с.
3. Германович В., Туриллин А. Альтернативные источники энергии. Практические конструкции по использованию энергии ветра, солнца, воды, земли, биомассы. – СПб: Наука и техника, 2011. – 320 с.
4. A.G. Huseynov, R.M. Mamedov, M.M. Javadova, A.I. Bayramova Features of the dynamics of the photoluminescence spectrum of the Cu₃In₅S₉ crystal when changing the intensity of laser excitation. Opticsandspectroscopy – 2022.
5. <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-030-85043-2>
6. <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-030-85043-2>

XÜLASƏ

Məqalədə müxtəlif növlü enerjilər və onların istifadəsi haqqında müasir dövrümüzün tələbi önə çəkilir. Mineral yanacağın istifadəsinin üstünlükləri geniş şəkildə izah edilmiş və klassik elektrik stansiyalarından ekoloji fərqi göstərilmişdir. Yanacaq növləri güclü enerji mənbəyi kimi yüksək miqdarda enerji yarada bilər və həmçinin ucuz enerji mənbəyi sayılır. Bu enerji mənbələrinin daşınması, idxal və ixracı asan başa gəlir.

Açar sözlər: mineral yanacaq, enerji mənbələri, ekoloji fərq

РЕЗЮМЕ

В статье освещен современный спрос на различные виды энергии и их использование. Широко объяснены преимущества использования минерального топлива и показано экологическое отличие от классических электростанций. Как мощный источник энергии, ископаемое топливо может генерировать большое количество энергии и также считается дешевым источником энергии. Эти источники энергии легко транспортировать, импортировать и экспортировать.

Ключевые слова: минеральное топливо, источники энергии, экологические различия

ABSTRACT

The article highlights the modern demand for different types of energy and their use. The advantages of using mineral fuel are widely explained and the ecological difference from classical power plants is shown. As a powerful energy source, fossil fuels can generate a large amount of energy and are also considered a cheap energy source. These energy sources are easy to transport, import and export.

Key words: mineral fuel, energy sources, ecological difference.

Məqaləyə “Mühəndis sistemləri və qurğularının tikintisi” kafedrasının müdiri, dos. N.Y. Məmmədov rəy vermişdir.